

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ І МЕТОДИКИ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНОСТІ ТА СИНЕРГЕТИЧНОСТІ

Л. І. Зеленська

lubov.zelenska@gmail.com

*відділення наук про Землю Комунального позашикільного навчального закладу
«Мала академія наук учнівської молоді» Дніпропетровської обласної ради,
м. Дніпро*

Немає сумнівів, що географія як наука і методика географічної освіти потребують модернізації в Україні в сучасних суспільно-економічних умовах. Термін «модернізація» означає оновлення повне або часткове, в даному контексті, стратегічна чи тактична зміна змісту. Наголошуємо, що мова буде йти тільки про окреслення проблемних питань та часткову зміну змісту, глибоке осмислення ще попереду.

Пропозиції щодо модернізації змісту не нові. Найбільш вагомими, на наш погляд, є сучасні праці відомих географів України, що викладені в 2018 році [1, с.17-25] і торкаються головним чином стратегічних трансформацій концепції розвитку національної географії, а саме, акцентів на «адаптацію до зміни клімату, збереження та відновлення навколишнього середовища, оцінювання територіального капіталу, використання природних ресурсів, управління міським розвитком» [1, с. 17]. Названа праця відрізняється стилем викладення, який дійсно «модерновий», автори використовують цікаві метафори та образні порівняння, загально-культурологічні вислови для роз'яснення своїх ключових ідей: «дикі поле», Вавилонська вежа, заклик Римського клубу дієсловом «Some on».

Для викладення власних думок теж нагадаємо мудрі ідеї академіка Сергія Курдюмова про синергетичний підхід. Для пояснення законів стійкості та нестійкості, аналізу умов, за яких системи зберігають свою структуру, механізмів переходу через точки біфуркації (критичні точки вибору шляхів) до нових станів, ідей множинності шляхів розвитку, про багатоваріантність еволюції та ін. він розповів притчу: «У китайській філософії є гарний образ: орел летить над долиною, поцяткованою безліччю доріг. Але в потрібному напрямку можна рухатися різними дорогами». Спробуємо і ми обговорити з географічною та педагогічною громадськістю тактичні пропозиції щодо модернізації змісту географії та методики викладання географії. Оскільки система географічної науки складна та багатовекторна, педагогічні технології значною мірою детерміновані, а разом вони створюють синергетичний ефект (що нагадує нам притчу з китайської філософії про орла та безліч доріг), який дозволить вважати, що коли системи об'єднуються, то в новій системі змінюється сила їх взаємодії.

Нами вибрано з усього хаосу («хаос» - термін із синергетики, що означає джерело нового порядку) ключовий блок, скоріше, центровий блок в географії, а саме «населення». Чому населення? По-перше, імпонує думка Бориса Чернова

[2, с. 68] з посиланням на англійського дослідника К. Георге (Kish George), який вважає, що географія нині має глибоко «людський» зміст. Це вже не опис Землі, а характеристика людини на Землі. По-друге, з'явився інший підхід до вивчення людини в зарубіжній географії, а саме, в кінці ХХ століття виникла теорія поколінь, інакше теорія генерацій. Генерація (покоління) – це спільнота людей, яких об'єднують одні цінності, поведінка та спосіб мислення, що зумовлені проживанням у певний історичний час.

Теорія поколінь створена американськими вченими: відомим економістом і фахівцем в галузі демографії Нейлом Хоува (Neil Howe) та істориком Вільямом Штраусом (William Strauss). Їх книга «Generations. The history of America's future» вийшла у 1991 році. Вченими досліджені історичні та соціологічні зміни з інтервалом 15-20 років до ХVІ ст., коли приходять нові покоління людей, які відрізняються від попередніх своїм світоглядом, поведінкою та способом мислення. Книга корисна соціологам, історикам, географам, педагогам. Найбільше уваги у книзі приділяється ХХ століттю і тим генераціям, які існували протягом цього періоду:

- Втрачене покоління (1880-1900)
- Найвеличніше покоління (1901-1924)
- Мовчазне покоління (1925-1941)
- Бейбі бумери (1946-1961)
- Покоління Х (1962-1982)
- Покоління Y (1983-90-ті)
- Покоління Z (середина 90-их – 2010-ті)

Автори змінювали термінологію, генерації називались з 1997 року «пророками», «кочівниками» (мандрівниками), «героями», «художниками» [3, с. 95]. Чи важлива ця теорія поколінь або теорія генерацій для географічної освіти в Україні? Вважаємо, що необхідна, але не як заміна змісту, що наданий в модельній навчальній програмі для 5-9 класів Нової української школи, а як доповнення до неї [4, с.26].

Інформація про покоління динамічна. Вже народилися представники генерації з 2010 по 2024 рр., що названі поколінням «альфа», діти, що народжуються в період з 2025 по 2039 рр. відносяться до покоління «бета». Можна передбачати багато змін в методиці викладання географії, але проблемних питань тільки збільшиться. До 2035 року покоління «бета» складуть 16 % населення планети й житимуть в епоху ШІ і всебічної автоматизації. Є питання, чи готова географічна спільнота України до розробок нових навчальних програм, нових актуальних тем, до новим прийомів спілкування з охопленими навчанням і вихованням.

Список використаних джерел

1. Руденко Л. Г., Маруняк Є. О., Черваньов І. Г. «Come on!» Географія: актуалізація на тлі світових трендів. *Український географічний журнал*. 2018. № 2 (102). С. 17-25.
2. Чернов Б. О. Єдність географії: міф чи реальність? *Український географічний журнал*. 2017. № 1. С.17-25
3. Ожиганова Е. М. Теория поколений Н. Хоува и В. Штрауса. Возможности практического применения. *Бизнес-образование в экономике знаний*. 2015. № 1. С.94-97.

4. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

ГЕОГРАФІЧНІ ЕКСКУРСІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Є. В. Копилець

poltour75@gmail.com

А. Г. Демченко

кафедра географії, методика її навчання та туризму Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава

Сучасний освітній процес в Україні перебуває у стані активного реформування, що обумовлено переходом до концепції Нової української школи (НУШ). Проведення екскурсій у процесі навчання географії відповідає пріоритетам концепції НУШ, адже вони поєднують теоретичне навчання з практичним досвідом, сприяють розвитку навичок самостійного дослідження та критичного аналізу інформації.

Як метод навчання, екскурсія є ефективним засобом реалізації принципів наочності, зв'язку теорії з практикою, інтеграції знань, а також розвитку пізнавальної активності учнів. На відміну від традиційного уроку, екскурсія забезпечує комплексне, багатоканальне сприйняття інформації – одночасно через зір, слух, дотик, рухову активність, що дає змогу створити стійкі уявлення та просторові образи. Це особливо важливо для навчання географії, де значна частина понять і явищ має конкретно-просторовий характер (наприклад, рельєф, типи ландшафтів, особливості господарства).

В освітньому процесі екскурсія виступає багатofункціональним засобом формування не лише предметних, а й ключових життєвих компетентностей, сприяє розвитку критичного мислення, формуванню активної громадянської позиції та адаптації учнів до реального життя. Г. П. Щука, Т. Г. Сокол, Л. Б. Гергей узагальнили результати низки зарубіжних досліджень навчання на природі і відзначили, що воно забезпечує залучення дітей до ідей та принципів сталого розвитку, формує компетенції XXI століття, підвищує їхню фізичну активність, позитивно впливає на психічне та соціальне здоров'я. Простежується лінійна кореляція між результатами краєзнавчої освіти школярів та процесом формування їхніх громадянських цінностей [3, с. 7].

Таким чином, екскурсія є педагогічною технологією, яка забезпечує активне, емоційно насичене і змістовне навчання, відповідає викликам сучасної школи та ідеям компетентнісної освіти.

Нами було виконано аналіз представленості екскурсій у навчальних програмах із географії, розроблених у рамках освітньої реформи «Нова українська школа». Міністерством освіти і науки України рекомендовано дві